

jól bevált a kispolgári réteg ábrázolására. Ezenfelül ügyesen használja Moravia az irodalmi nyelvben immár polgárjogot nyert jassz kifejezéseket is, s a fordító érdeme, hogy kellő izléssel és mértékkel választotta ki a magyar megfelelőket.

Megállapíthatjuk, hogy az olasz kispolgárság érdekes egyéni rajzát kaptuk, s ez — nemkevésbé az író fordulatos, finom, raffinált, egyszerűségében is bravúros stílusa — teszi értékessé és élvezetessé a könyvet.

A csontmalom regénye

Gellér Tibor

H. H. Kirst: 08—15 avagy Asch örvezető kalandos lázadása, Európa könyvkiadó, Budapest, 1957

Az egész regény egyetlen kiáltás. Fi-gyelmeztetés emberségre, humánusra. Hallod belőle a német katonazenekarok ütemes indulóit, a német Wehrmacht egységeinek dübörgő léptei az idegeidet tépik, vezényszavak, katonás bokázások, fektetés, csukaszürkébe bújtatott hústömeg, számok kiáltják feléd: ez itt a „csontmalom”, itt őrlik az embert, tőrlik a gerincét. csizmasarok tombol a lelkiismereten, az egyéniségen.

Nem tudod letenni a könyvet. Érdekel, szívod magadba önfelédten a leleplezést, pedig magad is ismered a náci militarizmust, de így lemeztelenítve, ilyen őszintén, hideg tárgyilagossággal bemutatva még egyszer sem láttad. Mosolyogtat, megnevettet a regény és elgondolkodtat. Kevés regény szolgál ennyi élménnyel, ennyi megdöbbentő gondolattal. Mozgásában látod a német hadigépezetet, a regény jellemeiben megismered az 1938-as Németország népét. Forr, tombol, őrzöng a náciizmus, az ember-gyalázás, egy cél van csak: „Kétes” legényekből mokány katonákat faragni, az „egy nép, egy birodalom, egy Führer” jelszó szellemében.

Nemcsak kaszárnya-regény ez a könyv. Hiszen 1938-ban Németországban mindenki katona. A „Kraft durch Freude”, a „Bund de Deutschen Mädchen” és a többi náci szervezet gondoskodott róla, hogy a porosz militarizmus

gyökeresen megváltoztassa az embert, előkészítse és „elvileg megokolja” a hódításokat, a tömeggyilkosságokat, az erőszakot.

Életesebb, őszintébb, fájdalmasabb könyvet ritkán olvastunk. Szípközön szellemes és keserű, szórakoztató és tanulságos Asch örvezetőnek és barátjának, Vierbein tüzérnek kalandja, lázadása és megtörése.

Adva van egy darab élet, a jellemek egész galériájával. A regény főhőse a „csontmalomban” feldozásra váró emberi hústömeg, a szálnalmas ezrek, akiknek nincs neve, számok csupán: őrnagyok, tisztek, fő- és törzsőrmesterek, szakaszvezetők, örvezetők és a megvetett tömeg — „az ágyútöltelék”. A személyek jellemrajza nagyszerű mesterre vall, semmi sem történik a regényben véletlenül a könyv egy sora sem vész kárba, mind a jellemábrázolást, a jellemrajzot segíti elő. Kirst szereti és ismeri az embert, ismeri lelkivilágukat, érzelmeiket, indulataikat. Nem kitalált hanem élő alakjai ezek a társadalomnak, élnek előtted, annyira természetesen, hogy megfelelkezel arról, hogy regényt olvasol. Schulz főtörzsőrmester a vad ösztönökkel terhes rettegett zsrnok, Lindenbergek szakaszvezető, a katonai előírásokat magoló és betartó kegyetlen porosz katona, Platzek őrmester, a Sintér-Platzek, a katonák réme és megannyi tisztos társuk a hajlottgerincű, megtört és elcsigázott lelkületű hadfiakat példázják. A militarizmus mintapéldányai ezek, egyéni gondolkodás, egyéniség nélkül, a náciizmus vak szolgálói.

És Vierbein tüzér? Egy a szájalmas, esetlen tízezrekből, szinte chaplini figura. Egyike a vad csikóknak, betörésére a legmókányabb gerinctörők fogtak össze, nem kis sikerrel. Még Asch őrvezető lélekmentő barátsága sem rázza fel gyámoltalanságából. El kell vesznie, ő is számmá válik, senkivé.

Kitűnő figurája a regénynek Asch őrvezető, a konok lázadó. Ő testesíti meg az emberszeretetet, az antimilitarista hőst, a meg nem alkuvó, világnézetét, — ha van —, fel nem adó kis embert. Ő a regény legrokonszenvesebb egyénisége, a magárahagyatott, konokul lázadó lelkiismeret. Felismeri harcának céltalanságát, tudja, hogy szélmalomharcot vív, de legalább „homokot hint a csontmalmok kerekei közé, hadd recsejenek, csikorogjanak.”

Hans Hellmut Kirst, a regény írója, nemcsak irodalmi remekművet adott, hanem kordokumentumot is. Ne feledjük, a regény cselekménye 1938-ban játszódik a nácizmus fénykorában, a nagy hódítások előestéjén. Kirst a ku-

lisszák mögé mutat mégpedig, olyan őszintén, hogy regénye fölháborította a nyugat-német militarista köröket. Maga is katona-ember volt, a háború alatt főhadnagy, közvetlenül kapta a benyomásokat, ezért tudott ilyen élethű, megtörtént, valóságot festő képet adni a Wehrmacht-ról, a csontmalomról — s ezzel a nácizmusról.

Antimilitarista ifjú ember kiáltása ez a regény a lelkiismerethez, az emberiséghez. Keserű fájdalommal állapítja meg, hogy ismét tatarozzák a kaszárnyákat, olajozzák a malomkerekeket, de felcsendül emberi optimizmusa is:

„Remélhetőleg azoknak, akik majd ismét szolgálnak, nem kell átélniök mindazt, amit elődeik tizenöt évvel ezelőtt átéltek. De közben sok mindennek meg kell változnia. Akkor — és csak akkor — szabad ismét benépesíteni a laktanyákat. Olyan emberekkel, akikben megbízhatunk.”

A regényt Szabó Jenő remek fordításában olvashattuk.

